

MLADI STRAŽARJI

Dr. K. C.:

Morje, vir bogastva.

Ob naši jadranski obali in otokih občudujemo lepo zgrajena mesta in selišča. Kot iz škatlice vzet se nam zdi Dubrovnik s svojimi prekrasnimi cerkvenimi in posvetnimi stavbami. Vse mesto obdaja mogočno zidovje, ki je moglo kljubovati tudi najsilnejšim oblegovalnim strojem. Še bolj strmimo, če obiščemo nekdanjo kraljico Jadranskega morja — Benetke. Kakšno bogastvo se je moralo tukaj stekati, da so se mogle na teh peščenih otočkih zgraditi tako ogromne stavbe, cerkve in palače! In v teh cerkvah in palačah je nakopičenih dragocenosti in umetnin, da se še danes čudi svet. In vsa ta mesta so živela samo od morja. Morje je bilo vir njihovega bogastva.

Senj v burji.

Razmere se spreminjajo in zato zastane ta ali oni kraj, dvigne pa se drugo mesto ob Jadranu. Ko je Avstrija l. 1866 izgubila Benetke, je to nekdanj slavno mesto prav hitro nazadovalo, dvignil pa se je pomen Trsta in Reke, ki sta bila okni v svet Avstrije in Ogrske. Svetovna vojna je odtrgala od zaledja Reko in Trst. Posledica je, da se Trst bori za obstanek, Reka pa je opustela in po nekdanj tako živahnem pristanišču raste trava. Na drugi strani pa se razvija najživahnejše življenje na Sušaku in niže doli v Splitu. Vedno pa ostane, da je Jadransko morje za vsakega, ki ga more v polni meri izkoriščati kot pot v svet, vir blagostanja in bogastva.

Pomorski promet je vedno donašal največje dohodke, prekomorska trgovina je bila vedno najbolj dobičkonosna. Vsled prevelike tekme med trgujočimi narodi se sicer ti dobički manjšajo, nastajajo pogosti zastoji v pomorski trgovini, a popolnoma zastati ta trgovina ne more, ker ne moremo dandanes shajati brez nekaterih predmetov, ki jih dobimo le iz drugih delov sveta. Jadransko morje pa ima skozi Sueški prekop najkrajšo

pot v one kraje, kjer dobimo vsega, kar nam manjka. In naša pristanišča so zopet najprikladnejša za prekomorsko trgovino vseh dežel ob Donavi in tja do gornjega Rena. Ko smo po pogodbi z Italijo l. 1922 prevzeli le majhen del (100.000 ton) nekdanje avstro-ogrške mornarice, to ni nikakor zadostovalo niti nam samim. Zato se je v 9 letih to trgovsko brodovje potrojilo in je l. 1931 znašalo 333.600 ton. Za to brodovje rabimo okoli 30.000 mornarjev. Naše ladje plavajo po vseh oceanih in morjih, razvažajo naše blago in nam dovažajo tuje, prevažajo domače in tuje potnike. Naša jugoslovanska zastava plapola z visokih jamborov in nosi naše ime po celem svetu. Tam kje v Afriki, Avstraliji, Aziji ali Ameriki prebiva naš človek. Pride v pristanišče in z ladje v pristanišču ga pozdravi zastava njegove domovine, tam na ladji govore poveljnik in mornarji njegov jezik, na krovu te ladje je tudi on na domačih tleh.

Prirodno bogastvo našega morja. V sami morski vodi je raztopljena sol. Ni povsod v morski vodi enaka množina te važne rudnine. *Ponekod v Jadranu imamo na liter vode 39 gramov soli. To sol moramo iz morja pridobivati na ta način, da spuščamo morsko vodo v plitva tako imenovana solna polja. Tu voda na solncu in pod vplivom vetra izhlapeva, sol pa ostane v obliki kockastih kristalov na polju. Do konca junija se že lahko pokrije polje s 30 cm debelo plastjo soli, ki jo nato zgrebejo in še posebej očistijo. Ta sol je posebno lepo bela. Ko postane v juliju vročina vedno večja, pobirajo sol vsak dan, ni pa več tako lepa. Najvažnejše naše solarne so pri Pagu, Stonu in Ulcinju.*

Naše morje ima v sebi polno življenja, rastlinskega in živalskega. Kedar je morje mirno in lepo prozorno, je prav prijetno opazovati življenje v vodi in na dnu. Ob oseki tudi lahko opazujemo, kako se na bregu gibljejo razne majhne živalice in kobacajo nazaj v vodo. Morski valovi naplavlajo na breg travi podobno rastlinstvo, ki potem tam gnije in povzroča oni oster duh, ki ga nekateri prav radi duhajo in pravijo, da jim koristi. V morski vodi opazimo skozi drobnogled nešteto množico prav majčkenih živih bitij, ki jih lahko tudi najdemo kot hrano v prebavilih morskih živali. In te živali postanejo plen tistega, za katerega je Stvarnik ustvaril živali. V šolah brišemo tablo z gobo. V Jadranskem morju se spuščajo na dno potapljači, ki odtrgajo to žival (morska spužva) od skale, katere se je krčevito oprijela. Očistijo jih in prodajo, da služijo za umivanje in brisanje. Posebno ob obali med Šibenikom in Splitom lovijo lepe morske spužve. V primorskih mestih nam pozimi ponujajo školjke-ostriže, ki z limono kar žive uživane nekaterim pomenjajo posebno delikateso. Tudi drugih školjk najbolj različnih barv in oblik je vse polno v morju, vsak izletnik si jih nabere večjo ali manjšo zbirko za spomin na morje. Priljubljena jed so tudi veliki morski raki, ki jih love celo v večjih globčinah. Bolj grde živali so pajki, pa vendar imajo okusno meso. Zelo mnogovrstne so v Jadranu ribe. Poznamo jih okoli 300 vrst, užitnih je kakih 100. Včasih je ribji lov tako bogat, da pridejo morske ribe na trg tudi v mestih, ki leže daleč v notranjem, celo izven mej Jugoslavije. Posebno zanimiv je lov na tune. Tuni so največje užitne ribe, ki dosežejo tudi 5 m na dolgot in težo do 50 kg. Meso je zelo podobno teletini in ga tudi tako pripravljajo. Tuni priplavajo v velikih jatah v aprilu, maju in juniju ob naši obali od juga proti severu. Ob morskih zalivih pri vhodih imajo ribiči na bregu posevno postavljene visoke lestve kot nekače opazovalnice. Kadar opazovalec na lestvi zapazi ribji vlak, da znamenje in ribiči pridejo ter zategnejo že v ta namen nastavljene mreže in tuni so vjeti. Prípeti se seveda, da včasih ribiči v svoje mreže vjamejo tudi kako drugo veliko

večjo morskó pošast. Od otvoritve Sueškega prekopa se namreč tudi v Jadranu pojavlja mórski volk, strah vseh kopalcev. Če se taka zver zaplete v mreže, napravi na njih veliko škodo, prinese pa vendar tudi korist, ker se za vjeto zver zanimajo razstave in zbirke. Posebno znane ribe so sardine in sardele, ki jih polove ogromne množine in jih konservirajo v olju ter razprodajajo daleč na okoli. Ribiško brodogradništvo šteje 5745 ladij, ribičev je 18.000. Plen pa je bil l. 1931 vreden 44½ milijona dinarjev.

Lea Fatur:

Solnčica in čarovnik.

(Primorska.)

Bil je ob morju kralj, ki je imel lepo in modro hčer Solnčico. Zнала je ravnati s statvami in s preslico, zнала je sukati zlato nit, zнала je pripravljati sir in zнала je brati iz modrih knjig. Od daleč so hódili vitezi, da jo vidijo in snubijo.

Bil je pa v tistem mestu krojač, ki je šival za dvor in drugo mestno gospodo. Postal je bogat in ošaben in hvalil se je, da se bo ženil s kraljevo hčerjo, ker je bogatejši kakor vsi vitezi - snubci.

Tiste dni je pa prišel v mesto star mož z zalim mladeničem. Bila sta ded in vnuk. Nastanila sta se v borni koči ob mestnem zidu in začela delati opanke. Toda zalemu vnuku Samilu ni šlo delo od rok, rajši se je poskušal v metanju kopja in streljanju z lokom. Rad je poslušal in pravil zgodbe davnih dni o junaških vitezih in hudih zmajih. Ded ga je svaril: »Drži se opank! Dlje ti pomaga opanka kakor viteški škorenj in boljša je šivanja kakor bojno kopje. Kar da vojna, vzame zopet vojna, in ko se pretepa gospoda, beži kruh iz dežele! Poglej krojača Čudnika, kaka posestva ima: bogatejši je od vseh vitezov - pohajačev.«

Samil se je namrdnil: »Kraljeve hčere pa le ne bo dobil! In da je zabogatel od šivanja, ne verjamem. Pravijo, da je prodal dušo vragu, in ta mu donaša zlata. Bilo bi škoda Solnčice, da bi jo dobil zavržen človek. Oj, ko bi bil jaz vitez, pa sem le opankar!«

Ded je ugibal: »Mogoče, da je Čudnik res čarovnik? Pojdi k njemu za vajuca, pa imej odprte oči in ušesa!«

Ded je spravil Samila h krojaču. Samil se je trudil, da se priuči umetnosti krojenja. Kmalu je postal pomočnik. Kmalu ga je pa tudi začel sovražiti mojster. Pošiljal je namreč lepega mladeniča po mero okoli gospode in poslal ga je tudi na dvor h kraljični. Od tedaj je zahtevala Solnčica, da ji prinaša Samil obleko, in če je prišla sama v Čudnikovo krojačnico, je govorila le s pomočnikom in ni pogledala mojstra.

Samil je videl, da ga sovraži mojster, pa kaj mu je bilo na tem? Saj je govorila kraljična z njim. Izsledi čarovnikovo skrivnost, postane bogat kakor on in postane kraljičin mož in glavár dežele.

Nekoč vidi Samil, da gre mojster v klet. Zaklene za njim vrata. Preizkusiti hoče, kako si bo pomagal mojster-čarovnik iz kleti. Čuje, kako premetava čarovnik sodčke z zlatom in se smeje: »Meni poba-smrkavec, da bo dobil kraljično! Kaj, takle se bo s čarovnikom?«

Ko se mojster naveliča šteti zlato, pride do vrat in jih odpira. Vrata se pa ne vdajo. Čarovnik zamrmra:

»Naj se v miško spremenim
in iz kleti zbežim... Gina, bajna, dudeldum.«